

B. Kovács István

Gömöri magyar cigányok

(Szemelvények)

1995

AD: „A CIGÁNYOK JÓL ILLENEK HOZZÁTOK,
AZOKBÓL CSINÁLJATOK MAGYAROKAT”

Miután a Mečiar-kormány indoklás nélkül leváltott múzeumigazgatói tisztsgemből, hamarosan az utcán találtam magam. Szinte példátlan lejárató-, sőt gyűlölethullámot indítottak ellenem a szlovák sajtóban. Ennek hatását tükrözi az a névtelen levél is, amelyet november 28-án adtak fel Trencsénben.

Magyarul:

„(...) Te kib...tt kurva mongol. Mit akarsz Szlovákiában, te undorító, romlott bunkó. Oda menj, Mongóliába, ahonnan az őseid jöttek. Idejöttetek szarosan, búzlóttetek, rothadt húst faltatok, embervért ittatok, vonítottatok a holdra, akár a farkasok. Nyelvetek hebegő volt, a mi gyönyörű nyelvünkől szavak ezreit vettétek át. Szlovák gyerekeket raboltatok, gyilkoltatok nemzetünket és magyarosítottatok gyönyörű népemet. A magyarban semmi szép nem volt és nincs, mert minden valódi magyar sárga bőrű és ferde szemű. Közönséges ázsiai vadragadozók vagytok. Ha van is néhány elmagyarosított szlovák, látni, hogy fehérek, és nem sárgák. A cigányok jól illenek hozzátok, azokból csináljatok magyarokat, ázsiaiak, mint Ti. Hol lennétek ti, magyar marhák, ha nem volnának a szlovákok? Múzeumaitok tele szlovák kulturális emlékekkel, Budapestet a szlovákok építették, mert a magyarok csak bódékban laknak. Hiszem, hogy a szlovákok felébrednek és köpnek az olyan ellenszenves nemzetre, mint a magyarok. Szívesen megélném azt, hogy a szlávok kiűzzenek Benneteket Európából, hogy nyugalom legyen, mert mint a vaddisznók, addig fogtok kötekedni, míg nem kaptok a tetves bőrötökre. (...) Csak játszogass, azokkal együtt, akik hízelegnek. Egyszer ráb...szol, ezt jegyezd meg. A magyarok és a magyar nyelv a legundorítóbb, a cigányokkal együtt, ami létezik a mi gyönyörű Szlovákiánkban. Lehet, hogy zsidócska is vagy, mert azok is Ázsiából vannak, és szívesen támogatják ázsiai testvéreiket. Szlovákiát a szlovákoknak.”

Ennek a förmedvénynek a közzétételével a mindenkori írástudók, közéleti szereplők felelősségére szeretnék apellálni.

(Álomtitkárságom története, Rimaszombat, 2008)

***

2006

EGY PÜNKÖSDI HÉT KRÓNIKÁJA

És most a szoborállítás egy másik tanulságáról szólnék röviden. A tragédiákkal terhes 20. század során a zsidóság eltűnt erről a vidékről (is). Alapjaiban átrétegződött maga Nemesradnót is. Az egykori büszke kismemesek leszármazottai, köztük a legszeretettebb magyar költő, a mára szoborrá merevedett, méltatlanul és igaztalanul agyonhallgatott Pósa Lajos atyafisága ma már számbeli kisebbségben él itt. A magyar iskolát, amely mögöttünk áll, napjainkban kizárólag cigány-magyar gyermekek látogatják. A párhuzam a zsidó származású Radnóti és a cigány származású magyarság között szinte megdöbbentő, kísérteties. Arra int bennünket, hogy a kirekesztést és szembeállítást sugalló „vagylagos” felfogás helyett, miszerint vagy roma valaki vagy magyar, vagy zsidó, vagy magyar, a befogadó, közelítő „és” kötőszó használata a helyénvaló. Ahogyan Radnóti Miklós egyszerre vette tudomásul zsidó származását és vallotta, vállalta magyar voltát (határozottan elhárítva minden, faji alapon építkező „akolyszemlélet”-et!), éppúgy lehet az ember egyszerre cigány és egyben magyar, gömöri és egyben európai. A kérdés súlyos, akár egy történeti visszatekintés keretében értékeljük, akár a lehetséges jövőkép részeként vizsgáljuk. Tájainkon a cigány-magyarság a jövő egyik legfőbb letéteményese. A zsidó származású, felnőttként rekatolizált, magyarságát a legnehezebb körülmények közepette is következetesen vállaló, származása miatt mégis mártírhalált szenvedett Radnóti Miklós példája örök mementó a számunkra. Arra int bennünket: fogadjuk el egymást a magyarságban! Legyen ez a szobor ennek a jelképes intésnek és figyelmeztetésnek kőbe véssett, bronzba öntött jele!

(Gömörország, VII/2.)

***

2007

GECSE ANNABELLA: AZ ETNIKAI ÉS TÁRSADALMI ÁTRENDEZŐDÉS
FOLYAMATA EGY GÖMÖRI FALU 20. SZÁZADI ÉLETÉBEN*

Baraca kicsiny gömöri falu, a szerző és a recenzens szülőfaluja. (Meggjegyzném, hogy nevét – rövid írásmódja ellenére – az ott élők hosszan ejtik, azaz: Baracca, Baraccán, baracciak.)

Szüleim, s más idősebb emberek gyakorta felemlgették néha Hegedűs János, r. kat. plébánosnak a harmincas években tett jóslatát: Baraca cigányfalu lesz! Eme beteljesedőben lévő jóslatnak az árnyékában nőtem fel magam is.

(...)

A parasztságnak és cigányságnak az adott lokalitáson belüli kapcsolata a 18. század utolsó harmadában kezdődik, mégpedig a cigányság kierőszakolt letelepítésével. Baracci, mulyo-lány, Rózu volt a felesége kiváló mesemondóm-

* Elhangzott a könyv bemutatóján, a komáromi Etnológiai Központ jubileumi ünnepségén.

nak, akitől érzékletesebben talán soha senki nem írta le ennek a keserveit. Ez volt az első határ, amely leomlott. Formailag római katolikusok lettek. Ezzel a következő válaszfal is eltűnt. Hamarosan átvették a magyar nyelvet (a cigány nyelvet már nemzedékek óta nem beszélik), ezáltal egy következő határvonalat léptek át. A közeledés további jelét a választott rokonság, a komaság intézménye jelentette. A kezdeményezők a cigányok voltak – de az elfogadásról se feledkezzünk meg! (Édesapámnak is volt cigány keresztgyermek.) Mára Baracán gyakorlatilag megszűnt a területi szegregáció. S megkezdődött a társadalmi kiegyenlítődés utolsó fázisa, a vérségi összeolvadás is. A folyamat konfliktusoktól korántsem mentes, ám összességében impozáns és látványos.

Cigányfalu lesz Baraca? A válaszom egyidejűleg igenlő is, meg nemleges is. „Igen” – ha a kérdést vagy-vagy, azaz kirekesztően tesszük fel, „is” – amennyiben megengedően. Baracán a cigány–magyar fogalom párnak nem volt értelme, még kevésbé a kettő szembeállításának. A Bógyi-réten gyermekkoromban cigány–paraszt meccseket játszottunk. Azonosság tudatunknak a „magyar” része igen ritkán került szóba. Származásunk okán emlegettük egymást „paraszt”-ként, illetve „cigány”-ként. Az, hogy mindahányan magyarok vagyunk, a lehető legtermészetesebb volt – nem volt ugyanis kívül szemben magyarként megfogalmazni hovatartozásunkat. (A Trianon után érkezett pusztai szlovák telepések nem is igen számítottak a faluközösséghez – mint ezt a szerző is kifejté.) (...)

Most egy hosszabb idézet következik a könyvből:

„Az egy településen töltött évtizedek – Baraca esetében – mind ez ideig nem vezettek nyílt etnikai konfliktushoz. A két etnikum egymásról alkotott képében nem a negatív vonások erősödtek, hanem egymás ismerete. Ez természetesen nem jelent súrlódásmentes idillt, pusztán annyit, hogy mindenki tudja, hol a határ, és nem akarja átlépni. Ezt a cigányok is tudomásul vették, már akkor is, mikor kisebbséget alkottak, a parasztok is tudomásul veszik, csakúgy, mint a megváltozott körülményekkel járó apró módosulásokat. Létezését kétségbe nem vonják.

Úgy tűnik, Baracáról nem véletlenül »pereg le« a romaprobléma állami megoldásának néhány ötlete. Itt az egymás mellett élés olyan finoman kidolgozott gyakorlatával, a »meg nem oldás, de mégis működés« olyan változatával állunk szemben, amit elmozdítani (akár pozitív, akár negatív irányba) külső beavatkozás fizikai kényszer nélkül aligha tud. A külső szemlélő számára halmozottan hátrányos helyzetű falu lakói településük nehéz, már-már kilátástalan állapotát és megítélését pontosan ismerik, érzik. Mégis a birtokában vannak a közösségi tapasztalatok egyedülálló, megismételhetetlen, mások számára elérhetetlen »kincs«-ének: senki nem állíthatja róluk azt, hogy előítéleteik vannak a másik etnikummal kapcsolatban. Az egymás mellett élésben szerzett több évtizedes tapasztalatuk ezt teljesen kizárja. A parasztok cigányokról alkotott képét jelentős mértékben meghatározza az, hogy bennük – bizonyos szempontból – önmagukat látják. Számukra a cigányok egyfajta tükröt jelentenek. Olyan tükröt, amelyben saját közösségi élettörténetük sikertelenségét láthatják meg: azt, hogy a faluból mint fizikai térből ők elfogytak, a cigányok pedig gyarapodtak. Az, hogy ez érzelmileg »áthangolja« a cigányok minősítését, nem nevezhető előítéletnek, sokkal inkább az együtt töltött évtizedek természetes következményének, amely azonban mindkét etnikum egymásról alkotott képének alapja.”

Ha a tudomány nem az azt művelők öncélú játéka, márpedig hitem szerint nem az, hogyha nem cél, csupán eszköz, túl kell tekintenünk annak határain. A cigányság kérdése Gömör déli részén nem alapvetően etnikai, nemzeti, sokkalta inkább mentális és szociális kérdés. Feltehetjük persze a gondolkodóink javát régóta foglalkoztató kérdést: ki a magyar? Az egyszeri rozsnyói polgár példázata jut eszembe. Megkérdezték tőle, ő miféle. Így válaszolt: ha a magyarokat bántják, magyar vagyok, ha a zsidókat bántják, zsidó vagyok, egyszerűen: magyar zsidó vagyok.

Témánknál maradva: ez a könyv igazolja, hogy a baracci cigányok egyben magyarok is. Nem egyszerű annak eldöntése, melyik a jelző, illetve jelzett szó, azaz: „cigány magyar” vagy „magyar cigány”? Nem ok nélkül állapítható meg, hogy az első szókapcsolat az indokoltabb. Azaz: a magyarságon belül cigányok. Legalábbis a népszámláláskor tett bevallás többségében ezt igazolja. Ez ma inkább még ösztönös hovatartozás, s kevésbé tudatos vállalás. A kérdést nem úgy kell feltenni: cigány? vagy: magyar? Az identitás ugyanis többretegű. Egyszerre baracciak, cigányok és magyarok!

S ha nem tekintik túlságosan fennköltnek, még azt is megjegyezném: a vizsgált régióban (de tán másutt is) a magyar jövő legfőbb letéteményesei a cigány magyarok. A baracci példát úgy is jellemezhetnénk: az egymás mellett éléstől az együttélés...-ig – mondanám szívemből, de helyesebb, ha így fogalmazok: az együttélés felé.

Én talán ezt a tanulságot tekintem a könyv legfőbb hozadékanak. Az ilyen s hasonló tanulságos könyvekre lehet építeni a jövőnk tervezésekor.

(Gömörország, VIII/4.)

***

2012

FÉSÜLETLEN GONDOLATOK EGY KÉPZELT VITA KAPCSÁN*

Meg kell vallanom, sokáig ódzkodtam a hozzászólástól.

Tóth Károly másodszeri megszólalásában arra figyelmeztet, hogy nem is annyira arról kellene szólni, hogy ki a magyar, hanem inkább a lehetséges és elképzelt jövőről. Nos, a szerkesztő ismételt szelíd megszólítására, a magam tapasztalatai alapján erről szólok a továbbiakban.

Ki a magyar?

Nem tudom. Azért nem tudom, mert a népszámlálás titkos volt. Természetesen arról, hogy az ismerősi körömben belül kiről vélhető okkal, hogy magát magyarnak vallotta, arról van – több mint sejtésem.

Ki a magyar?

Mindenfajta meghatározás, kritériumrendszer – akarva, nem akarva – korlátokat teremt.

Az embernek vannak állandó(nak vélt) ismérvei, mint pl. a nemi hovatartozás. (A zárójelbe tett feltételeesség oka, hogy manapság magukat „átváltozó-

* Az írás a népszámlálás kapcsán, Tóth Károly kezdeményezésére, a Szlovákiai Magyarok Kezdeményezése által szervezett ankét keretében készült.

művész"-nek vélők/vallók is vannak, sőt, a nem művi megváltoztatása sem ismeretlen már...)

Az embernek, amikor világra jön, a nemén kívül más állandó ismerve nincs. Ez utóbbiakat fokozatosan, az adott közösségbe való beilleszkedés során szerzi meg. Ilyenek: nyelv, felekezet, otthon, lokális és regionális szülőföld, foglalkozás/hivatás, érdeklődési kör és ennek megfelelő csoporttudat... Idetartozik a nemzeti hovatartozás tudata, élménye is.

Magyarnak nem születik, magyarrá válhat az ember! A nemzeti hovatartozás megélése lehet ösztönös, de lehet tudatos is. Az utóbbira rengeteg példát lehetne idézni – szükségtelennek vélem. Az előbbire nézve viszont most is tanulságosnak vélem azt a példát, amelyet annak idején néprajzi kutatómunkám során ismerhettem meg.

Tóth Balázné Csák Margit nénit a hetvenes évek derekán sokat faggattam a hajdani baracci népéletről. Egyebek közt megkértem, hogy írja le az életét. Megtette, s ebben kitér az iskolakezdsésre is.

„Múlt az idő, a hatodik esztendőben voltam, készültem az iskolába. Táskát, palatáblát, mindent kaptam, ami egy iskolásnak kellett. Édesanyám megtanított a kérdésekre felelni. Jól is feleltem mindenre. A tanító meg is dicsért.

– De még egyet kérdezek tőled, Csák Margit – a nevemen szólított. – Milyen nyelven beszélsz te?

No, itt megállott a tudomány, ezt édesanyám elfelejtette megmondani.

– No, hát milyen nyelven? Latinul, görögül vagy zsidóul?

A zsidókról jutott eszembe a válasz. Ők nem parasztok, akkor hát én nem úgy beszélek, mint ők. Ráfeleltem hát nagy bátran:

– Csak úgy parasztosan!

Lett kacagás az iskolában! A tanító is nevetett. Anyám igazított ki. Én szaladtam a többi gyerek közé babot fosztani, akkor még nem volt tanítás az első napon.”

A múlt század eleji példa nem egyedi. A derűs történet azonban tanulságos következtetésre is alkalmas: parasztságunknak nem a nemzeti hovatartozás volt az elsődleges élménye. Ők parasztok voltak, a nyelv számukra nem intellektuális élmény, hanem a mindennapok valóságának a része. „Rétegidentitás”, mondhatná a mívelt szakmabeli.

Persze az ember nem csupán magyar! Mint fentebb is utaltam rá, mindenki ezernyi szállal kötődik a szűkebb-tágabb környezetéhez.

Meghatározó a szülőföld, az otthon élménye.

Amíg az anyanyelv, a lokális, nemzeti és felekezeti hovatartozás egyszerre köt össze és választ el másoktól, a tájhaza mentes mindezekről. Erre a regionális identitásra épült a virtuális Gömörország ideája is. Nem mondható túl sikeresnek, s ennek egyik alapvető oka a szlovák részről megtapasztalt tartózkodás, annak kényszerű felismerése, hogy a remélt partner nem igazán érez készletet a nemzeti felsőbbrendűség érzetének az egyenrangúságot feltételező kölcsönösséggel való felcserélésére.

S ha már baracci példát hoztam fentebb, maradok „hazai” pályán akkor is, amikor a magyar jelen és jövő meghatározó kérdéséről szólok. Ez pedig a magyarság és cigányság viszonya, amely az itt élő magyarság jövőjét jelentősen meghatározza.

Kezdeném egy olyan kérdés felvetésével, amely talán sokak számára érthetetlen, mások számára pedig egyenesen szentségtörésszámba megy.

Lehet-e Trianonnak pozitív hozadéka a számunkra? (A magam mentéségre: a témáról, annak tragikus voltáról, fájdalmas következményeiről nem egy alkalommal volt alkalmam állást foglalni – ha valakit érdekel, utánanézhetsz.)

Nos, azt gondolom, lehet. Az én falumban parasztok és cigányok éltek, élnek. Gyermekkorunkban cigány–paraszt focirangadókat játszottunk a réten, illetve futballpályán. Az én nemzedékem azonban olyan „paraszt” volt, amely már csak kóstolót kapott az egykori paraszti életből. Segítettünk kapálni, kukoricát törni, répát ásni, szénát gyűjteni, nyáron pedig pénzkereseti lehetőséget nyújtott a szervezetben végzett brigádmunka. A „cigány” kifejezés jelentése is módosult a kényszerű megtelepedéstől eltelt mintegy két évszázad alatt. Előbb a felekezeti választhatár dőlt le. Fokozatosan nyelvet váltottak – nálunk már cigány nyelven senki nem beszélt. Előbb csak a választott rokonság jelent meg a két közösség között (az is egyoldalú, cigány kezdeményezésre), mára azonban már egyáltalán nem ritka a vérségi kapcsolat sem. A települési szegregáció is a múlté. Mindezt azért említem, hogy egészében lássuk azt a folyamatot, amelynek mai állapotáról beszélünk.

Mi tehát parasztként és cigányként egyaránt magyarok voltunk.

A két évszázada tartó, óvatos, kölcsönös tartózkodással és fenntartással teli közeledési folyamatot a trianoni döntést követően a kisebbségi helyzetből adódó egymásrautaltság felerősítette! A Gömör déli részén élő, cigány származású magyarság ma egy nagyon is vitális közösség, amelynek meghatározó súlya van/lesz a térség jövőjét illetően. A helyi, magyar tanítási nyelvű iskolák diákságának a zömét már ma is a cigány származású gyerekek teszik ki!

Engedelemmel, két személyes emléket is felidézek.

Soha nem felejthetem, amikor annak idején a munkahelyemről való kirúgásomat követően egyik, szomszédban lakó gyermekkori társam átjött látogatóba, s megjegyezte: „Ne félj, Pistu, mink, magyarok, nem hagyónk Téged!”

Mit kellett volna mondanom? Talán azt, hogy: hisz Te nem is vagy magyar?!

Vagy amikor egy alkalommal a nemesradnóti templomot mutattam be vendégeinknek, odajött hozzánk egy helyi cigány ismerősöm, s megjegyezte: igaz-e, szép ez a mi templomunk?!

Az említett folyamatnak, tehát a nyelvében, érzelmeiben, mindennapi életmegnyilvánulásaiban magát a magyarsághoz tartozónak tekintő, származására nézve cigány közösségek ez irányú beilleszkedésének az elmélyítése egyáltalán nem érdeke a hatalomnak (s bizonyos, magukat liberálisnak mondó köröknek sem). A „roma” identitásnak az állam által való felkarolása nem pusztán egy égető szociális-etnikulturális kérdés szükséges kezeléséről szól, hanem (hasonlóan az első világháború utáni helyzethez) burkoltan a magyar közösség meggyengítésének lehetősége is benne van.

A cigányságot sokan monolit tömbként kezelik. Pedig: mi köti össze, példának okáért, a szepesi bádovviskós telep szlovák és cigány nyelvű lakóit a dél-gömöri falvak rendezett körülmények között élő cigány származású magyar népével, az esetleges faji jegyeken túl? A kérdést költőinek szántam.

Ezzel az általános, faji alapú megközelítéssel szemben nekünk a lokális megoldásokat kellene keresni, az összetartozást kellene erősíteni. Miközben cigány származású magyarjaink száma már most is több tízezerre tehető, s igen

erőteljesen folyik a magyar társadalom átrétegződése, ezen a téren a hazai magyar politikai elit az elmúlt évtizedek alatt gyakorlatilag semmit nem tett.

S ami egyenesen megdöbbenő: szemmel látható, hogy véleményformáló értelmiségünket is hidegen hagyja a kérdés. Az eddigi hozzászólásokban ez a kérdés mindössze Mózes Szabolcsnál jelenik meg. „És akkor a magyar identitású cigányságról még nem is beszéltünk – nagyon keveset beszélünk róla –, amely nélkül feltehetően a 400 ezret sem érné el a magyarság lélekszáma. Pedig ez is stratégiai kérdés. Magunkkal tolunk ki, ha őket kizárjuk a magyarság köréből. Minden releváns felmérés szerint a magyarságon belül felülreprezentált a cigányság, ezért számunkra kiemelten fontos téma a romák integrációja a többségi társadalomba. Kb. ötödük számára mi vagyunk a többségi társadalom. A két világháború közti csehszlovák népszámlálásokkal kapcsolatban rendszeresen el szokott hangzani – történelmi vádként –, hogy az akkori államhatalom azzal a céllal vette fel a kérdőívekre a zsidó nemzetiséget, hogy ezzel is csökkentse a magyarok (és a németek) számát. Mi az elmúlt két évtizedben mindent megtettünk a másik kettős kötődésű népcsoport (nemzetrés?) megtartásáért?”

Nos, ez az! Bár megállapításait lehetne pontosítani (lokálisan pl. nagyon sok helyen „mi” már kisebbség vagyunk!).

S itt kellene folytatni – a gyakorlati teendők elkezdésével. Vége!

(Új Szó, október 6.)

***

2016

A rimaszécsi, néhai Busa Viktor volt az, aki megőrizte és átadta számunkra az elveszettnek hitt magyar hősepike legteljesebb szöveglenyomatát.

„Van abban valami jelképes, hogy az elveszettnek hitt magyar hősepike eddig ismert legteljesebb szöveglenyomatát egy cigány származású nemzettársunk őrizte meg, s adta vissza nekünk. Elgondolkodtató, hogy az erőszaknak, megvetésnek és üldöztetésnek kitett cigány közösségek tagjai milyen szépen, mármár meghatóan vallják meg a magyar hazához való viszonyukat.

Az öreg cigányasszony, Borcsa, így szól a férjéhez:

»Idé hallgass, kedves férjem, te méhetél! Én nem ménék. Én itt születtem, itt is akarok meghalni. De nagyon fájó szívvel búcsúznék, mer' édesapám, édesanyám ebbe' az országba' született. Itt születtem én is. Mer' ahogy ettő' az országtó' búcsúzik, a könnyű úgy hull a szemembő'.« (Hogyan is szól a Bartók Béla által elhíresült népdal: »Elindultam szép hazámból, / Híres kis Magyarországból, / Visszanéztem félutamból, / Szememből a könnyű kicsordult.«)

Amikor eljön a döntés ideje, a főhős is egyértelműen színt vall:

»Akarmilyen szegénységbe' nyőtőnk fél, akarmilyen ínségbe', de mégis ebbe' az országba' születtem, idi tartozok.« »Én Magyarországon születtem és én hazaménék, édesapámhoz, édesanyámhoz.«

(B. Kovács István: *Világ vitéze. Magyar hősepike*, Gömör-Kishonti Múzeum Egyesület, Rimaszombat)

Ruva Farkas Pál

Mert feljött a Nap

ki van odakünn
 és ki van idebenn
 majd meglátod romnyi
 ha feljön a Nap
 hogy nmerről dobog a szívem
 mura Daka ÍDevlesz
 palé bidakerdem
 palé bidakerdem
 mashkr moru láslo népo...
 ke loli mol pilom e rátyi
 haj dukhadyilas muro shéro
 ke traden e rom detehara
 ke dukhal Mama moro ilo...
 ke e lóli mol a parnyasa
 pav me tusza detehara
 ke e rom traden haj me nich
 baro lazhaveski butyij
 ke traden e rom detehara
 haj me pale so te kerav
 ke nincsan olyan
 kislány kibe' hiba nincsen
 mamó héj
 ke van de laszi jek cerra
 szanoj Dale lako mashkar
 szanoj lako mashkar kalej lake jaka
 Devla le
 ke kalej lake jaka
 ke mérav Dale anda late...
 loli phabaj po kopachi de lolij
 ke chi gindindem ke muri gazhi xoxamnij
 ke xoxamnij sas laka Datar szityárdij
 ejnye bejnye
 laka lasha Dejóra...
 nagypénteken mossa gólya a fiát
 ez a világ kígyót békát rám kiált
 álljatok ki újkígyósi cigányok
 százatokkal a babámért kiállok
 mert amit adtam gyémántgyűrűt add vissza
 mert annak a gyémántköve nem tiszta
 gyere kurvé dobjuk be a Tiszába
 a Tisza vize majd kimossa tisztára...

száz ménesnek ura vagyok
 méltóságos úrnak hívnak engemet
 ha kimegyek a pusztába
 leterítem a pusztába a fűre
 ha lepihen a csendes ménes
 és kigyúlnak a sok száz mécsek
 úgy elmegegyek a babámtól
 mint vadmadár a párjától
 örökre...

aztán csendben vigyetek ki
 hogy meg ne hallja azt senki
 csak az az őszi szellő
 ami lefújja az öreg fákról a levelet...

pala kodi ingren man avri
 hogy tena dikhelle khonyi
 feri kodi phuri balval
 kon téle phurdel
 paj kopácha
 e patra...

telaj zeleno vesh
 e butrom tanyazin
 lenge sane romnya
 sza khannyan kiraven
 jek sas mashkar lende
 kodi sas e shukár
 de kodo lako xaben
 sas o naj bilondo
 ke kodo lako xaben
 szostár sas bilondo...
 ke marlasz peszki godyi
 palaj terne shave...
 fujja a szép fujja
 a rongyos kabátomat
 ke nem csak a kabátom
 de az egész családom
 de egye meg a fene ezt a világot
 ke rosszabb életem van
 mint a kutyának
 mert a kutya elbúvik
 a szénaboglyába
 én meg csak úgy
 csavargok a világba...

csütörtökön virradóra
 jön a kulcsár az ajtómra
 ke vizitálja a fejem alját
 nem e szedtem de ki a téglát

nem szedem én ki a téglát
 ke megvárom a szabadulást
 de mire haza fogok érni Mamo
 meg fog a hajam őszülni
 ke mire haza fogok érni Mamo
 ki fog az út gyepesedni
 álom esett a szemembe
 a hajnal veri ki belőle
 de a hajnal ki nem veri
 a kályi gázhim kikergeti

Nyitott ablakok

Már tizenhat voltam azon a nyáron, s telis-tele reményekkel és nyitott minden feladatra. Még tejfogú volt a nyár, a gólyák a villanypózna tetején azt kelepelték, hogy szép az élet, naná, hogy szép, mert most jön Anyácskánk, karján a kosarával. Hozza nekünk a kaját, pont, mint a mamagólya, két fiának két porcióval. Dél lehetett, mert a református templom harangja most ütötte el a tizenkettőt. Anyácskánk már olyan gyengécske volt, hogy nem tudott felkapaszkodni a vonat magas lépcsőjére, de azért utolsó leheletével még elment mangélni a faluba az ismerős asszony-barátnőihez, hogy hozzon nekünk valamit enni. Lajcsi az orra alatt odasúgta nekem: – Na ma sem halunk éhen, öcskös! Nézd csak, ott jön Anyácskánk, karján a kaskájával. – Az biztos, álltam meg egy pillanatra a járdakészítésben. Kifújtam magamat, mert úgy dolgoztam, mint az a gép, amivel elsimítottam a betont a járdához. Nem akartam, hogy azt lássák a volt osztálytársaim a gimiből hazajövet, hogy egy léha alak lettem, én nem támasztom a vibrációs gépet, nehogy elboruljon. Éppen a falu főutcáján csináltuk a vadiúj cementjárdát. Aznap már Lajcsi kedvesének, Bencze Icának a házánál jártunk, amikor egyszer csak doppel, szinte az égből pottyant oda egy rendőrségi autó. Anyánk akkor ért hozzánk, és épphogy kék-fehér kockás kendőjét leterítette maga mellé az árok partján, már tette volna rá az elemózsiát, mikor abban a pillanatban nagyot fékezett az URH-s Warszawa rendőrségi kocsis, és négyen is kiugrottak belőle teljes harci felszerelésben, gumibottal a csuklójukon és pisztolytáskával az oldalukon, vörös csillagos tányérsapkájukkal a fejükön. – Na, Lajos – szóltam a bratyómnak. – Ugorjál csak fel a helyedről! – Lajcsi épp egy falatot tett a szájába: – De hát főtörzs, épp most akartam ebédelni. – Ne aggódj, majd kapsz ebédet Gyulán a fogdában, hiszen tudod, ott is pontosan ilyen időtájt osztják a kaját. Csak siess, nehogy azt is lekésd – viccelődött a rendőrpáncsnok. Lajcsi előbb Anyánkra nézett kérdően, meghúzva a vállát, majd reám vetette barna szemeit biztatóan, közben leporolta a nadrágjáról a cementes port, és kurtán-furcsán odaugrott Anyánkhoz, aki ültő helyéről meg sem próbált feltápászkodni, hiszen olyan gyenge volt már, hogy csak hálni járt belé a lélek. Szemei megteltek könnyel, és csak annyit tudott mondani távozó fiának: – Imádkozom érted, drága gyermekem. – Lajcsi még a rendőrségi kocsis

ajtájában megállt egy pillanatra. – Na Isten áldjon benneteket – szólt Lalesz, szinte ránk sem nézve. A könnyes búcsúzkodásnak sosem volt a híve. Beugrott a rendőrautó hátsó ülésére a két rendőr közé. A mozdulat olyan természetes volt számára, mintha a mozi padosorában foglalta volna el a helyét, a híradó alatt, mivel oda szólt a jegye. A rendőrök rákattintották a fényes bilincset, mindkét csuklójára. – Így ni, tudod, Lajos, ne haragudj, de ez a szabály. – Semmi baj, Jakab, ismerem már, nem először kattant rajtam a bilincs.

Nem véletlen, a sors stigmája, mert mindennek oka van, hogy Bencze Ica háza elől vitték el Lajcsit. Hat éve, amikor késő ősszel erősen sáros, hideg időben Elekről Medgyesre költöztünk, úgy hozta a sorsom, hogy volt szerencsém Lajcsi testvéremmel egy karácsony előtti estén hazakisérni a magyar lányt, akit addig-addig hordott Lalesz a Kultúrházba táncolni, míg be nem táncolta magát Ica lelkébe, s legfőképpen a bugyijába. Olyannyira, hogy már a rá következő karácsonyra Lalesz két nagy vesszőkosárral állított be Fehér néni, Szülőóthonnal szembeni árendájába. (ahol mi laktunk a beteg Anyánkkal együtt, hogy minél közelebb legyünk az orvoshoz, aki mindennap morfiummal próbálta enyhíteni Anyánk elviselhetetlen fájdalmait). Az egyik kosárban egy kis csecsemő lányka pislogott, a másik nagy kerek vesszőkosár meg telis-tele volt disznótoros finomságokkal. Volt abban hurka, kolbász, szalonna meg finom füstölt húсок. Lalesz természetben fizette a lakbért. Mit mondjak, jó boltot csinált a tesó. Isten nem ver bottal! – mondta a jó Anyánk már sokadszor, gyerekkorunk óta. Nem véletlen, hogy pont most és pont innen a Bencze Ica portája elől vitték el bilincsből Lajcsit. Hiszen amikor kitáncolta magát Icából, nagyobb halak becserkészésére specializálta magát, és a baj bajjal jár. Mokráncki (az ördög) azért elég sűrűn benyújtja a számlát, sorsunk főpincéreként, de hogy is mondjam, az így jó, ahogy van – hiszen csak a jóra egyhamar ráunnánk, kell néha a baj is, hogy utána újra és újra tudjunk örülni a frankónak. De csak módjával, mert Mokráncki sohasem alszik, hogy az Isten pusztítaná el.

A Warszawa rendőrségi autó elhajtott. Én leültem Anyám mellé, aki szipogva noszogatót, legalább te egyél, Palcsikám, ha már a bátyádat elvitték. Nézett a rendőrkocsi porfelhője után a Mama. Tettem a számba pár falatot, ami könnyen lecsúszott a torkomon, hiszen tele volt a szám könnyel, befelé nyeltem, gondoltam, nem szomorítom el még jobban a galambsoványra betegedett Anyánkat.

Kora délutántól zuhogott már az eső. – Na, rakjuk el a szerszámokat meg a gépeket, oszt mindenki menjen haza. Majd holnap a szokásos időben folytatjuk – szólt ránk a munkavezető szaki, de mielőtt kezét fogtunk volna, még odamondta nekem: – Egyet se búsulj, Palikám, holnap fizetésnap lesz... – Holnapután meg szabad szombat – fejeztem be a mondatot. – Vasárnap meg focizunk a Szarvassal. – Ott vagy itt, Palikám? Már csak azért, hogy hova menjek? – Sajnos ott, főnök. – Az sem baj, csak győzzetek! Mert ez a lényeg! Vagy nem jól tudom? – veregette meg a meztelen, izzadt, poros bal vállamat.

Az eső úgy zuhogott, mintha csak teljes szívéből siratta volna a bátyámat. Hafelé futottam. De ahogy a Szülőóthonnál a trafik elé értem, beugrottam Ica nénihez a trafikba. – Esik, mi, Pali? – Hát igen, esik, de csak azért, mert nem jöhet létrán, Icuka néni. – Hát igen, én úgy tudom, hogy azért esik, mert gyalog nem jöhet, he-he-he. – Ott álldogáltam mindaddig, míg nem kezdett el csendesedni a zuhé. – Na csókolom – köszöntem el sebbel-lobbal a hónom alatt Irwin

Shaw Oroszlánkölykök c. könyvével. Futtában még odamondtam: – Köszönöm, Ica néni. – Nincs mit, Palikám.

Eszembe jutott, az udvari közös budiba nem mehetek, hiszen már tavaly megtelt, így a régi iskoláig kocogtam, ahová ismerősként jártam vissza, hiszen tízévesen odajártam, amikor negyedikes voltam. A szünetekben lezavart focimeccseknek köszönhettem a megyei bajnoki címmel járó aranyérmét is. Kifelé már két jércével jöttem, gondosan összefogva a lábaikat, mintha csak a piacról vittem volna őket, és hazaszaladtam velük.

Anyánk már hajnalban összeguberálta a ligetben az esti vihar által földre szórt száraz gallyakat, hogy legyen mivel főzni. – Na ugye, hogy húst eszem ma. Emlékszel? Azt kérdezted tőlem, hogy mit álmodtam? Na és mit feleltem? – Már nem emlékszem – nézett rám nagy égszínszemeivel az asszonyom, Ica. – Hát, hogy pirosat álmodtam! Na és az mit jelent? – Azt, hogy aki pirosat álmodik, az húst eszik aznap, mint a kutya. – Látod, igaz a mondás, mert a jó Isten ma is bedobta nekünk az ablakon a szerencsénket, mint nagyon régen az öreg cigánynak annak idején azt a hínárral körbevont üstöt, ami tele volt arannyal. Csak bízni és hinni kell az Istenben.

A gondviselésnek köszönhető, hogy mire Anyánkat már ledöntötte a kór a lábáról, Lajcsinkat is hazasegítette a börtönből a jó Isten. Még beszélhetett Anyánkkal, és mielőtt kiment, hogy kisírhassa magát az udvaron, Anyánk kivett a feje alól egypár piros százast, és Lajcsi zsebébe csúsztatta azokat. Még halála előtti pillanataiban is fontos volt Anyánknak, hogy megáldja és megsegítse sajátos módján Lajcsi fiát.

Németh Attila
Requiem Apámért

Isten keze zöld

Örök

Apám, Anyám: kökényszemű őseim.
 Vihar látta táj, csillagszemű madár.
 Mi a lét, a fazék, a sparhelt,
 az örök álom? – Apám: a tiéd!

Requiem apámért

(1)

Békésnek álmodta az Urat:
 tükörnek, széknek,
 a léckerítést ugató,
 házőrző kutyának.

(2)

Szép a nyár – learattak.
 Mesevilág – domboldalon fenyves.
 Szárazfa dül ösvényre.
 Kerekerdőben őz figyel, neszez.

(3)

Hajnalban ébredek:
 késő őszi időt, esőt hoz
 az ingem, a csizmám:
 – Isten keze zöld.

Petőfi

(1)

Vettem egy
 pár cipőt,
 fehér inget,
 szentképet,
 Petőfi-kötetet.

(2)

Szalad a gyerek,
 lobog kis üstöke.
 Temető szélén fejfa-sorok.
 Kazalban favilla.

(3)

Isten nincs, mégis mindenütt ott van:
 fában, fűben, derékfájásban.
 Ki volt Mózes?
 Ki volt Krisztus?
 Genezáreti-tó –
 szelíd keresztfa:
 átkelt rajta Jézus.

Próféta

Nézz vissza az útból,
szilvafa árnyékából,
Anyám szandálnyomából
énekes-rigó száll föl. –
Málnás tebéje
szomorúfűz-kosár.

Nézem arcomat,
az ifjúi vizes tálat,
benne a szőlőt, dinnyét,
a mesevilágot.

Öreg Isten szeret – szeretem.
Nézi a völgyet, a rohanó forrást:
– a kígyófejű szent földet,
Mózeset, a prófétát, a makkszemű,
botos, sarus őst.

Szemérmesen

Virágos fák között darazsak rajzanak.
Felsütött a kellemes tavaszi napocska.
Én magam egyedül keresek ihletet,
vágycat – váza-karcsú alakod előtttem
szemérmes szerelmet ígér.

Vitéz

Vitéz csizma, nehéz ing, a lapos
dombon összedőlt szőlőkunyhó.
Vetésen ballag az őzbak, ugat,
hull az agancsa – árán Apám
kenyeret, sajtot vesz.

Búza

Zöldül a búza, sétál egy fácska,
galamb torkában féregmag.

Őseim erdőkben villám szállta
madarak voltak, így
lettem én pásztor és költő.

Mint...

Mint tavaszi szarvasbika
hullott agancsa.

Öreg temetőben fának támasztott bot,
mint ottfelejtett emlék a napsütésben.

Féltésen

Vézna kezem izmot ölt,
nincsen, aki féltsen.
Vágom a fát. Napsütötte
havas erdő röffent, fut,
menekül előlem,
nincsen aki féltsen.

Korty

Tiszta forrás, madár kortyint,
mesébe lép bakancs, ing.

Feszületszemű Isten nézi
a tájat – a meglőtt lábú katonát.

Nézem

Nézem a tájat, kendermadár
csőrében a virágot. Ősz van,
magányos vagyok,
aki az enyém:
örökké csókom, társam.

Őrizz

Nincs, de én vagyok.
Hull a levél, lobog a mécs.
Íjlesztület borókát őriz.

Reggel

Reggel kávét ittam.
Zöldfának hívtam Jézust.
Felforrósodott a vérem.

A Bányász templom kupolája
eső áztatta domb: fenyő,
tölgyfa nyílt rajta.

Cseresznye

Csendes tavaszi esőt kíván
a szomjas föld, a föld.

Cseresznyevirágnak szirma
tuskóba vágott fejsze.

Apám agancsot hoz haza,
lesz belőle fogas kalapnak,
sálnak, kabátnak.

Jónás Tamás

Haverom, Jézus

Tudom, hogy nem látsz, no para.
Talán még úton vagy haza.
Nincsen erő, mi kényszerít,
csak saját igényem szerint
fordulok hozzád, úgy talán,
mint római, tudod, a Golgotán,
közönyösen, te jól tudod,
hogy ezzel jóra gondolok,
megértve végre (nem ma, rég),
mitől vagy itt, és mégse még,
mondanám, töltök némi bort,
éjjel-nappali itt a bolt,
s hoznék neked mekis kaját,
hát, megfogott, mint az Ararát
Noé bácsit, a kor, a most,
láthatnál nálunk villamost,
épül a metró, van kütyünk,
ézelmeket küldözgetünk,
ilyen-olyan, min?, drótokon,
a fél világ lóg a fészkbúkon,
sok a modern, a régi fogy,
unom. Én hozzád fordulok.
Nem az vagyok, ki rád kacsint.
Beteg lettem, s hát nem kicsit.
De ne hidd, hogy ezért írok, én,
engem csak zaklat a remény,
akarak tőled valamit.
Zavar azért, hogy nem vagy itt.
Figyelj: elég a bujdosás.
Szeretkezzünk, mint senki más.
Költői képet ne keress.
Csókolj, szívem, szájon, szeress.
Lépj velem túl határokon.
Ne számítson, hogy két rokon.
Valóság vagy. Tudom. Hiszem.
Mert nem valós itt senki sem.
Nem tudlak máshogy hívni, ím:
felajánlom az álmaim.

Nagy szerelmes vers

leegyszerűsítesz mint az eget a költők szeme
 tükörtelen tó vagy: nincsen benned hűség
 rettegve zárod-nyitod nagy kapuidat engedsz követelsz
 a szerelem nem a nemi szervek dolga
 biztonságot várni mindezért cserébe: röghöz kötni istent
 gondjaimat tűröd unod elsöpröd hanyag háziasszony
 havonta egyszer kidobsz magadból: kitakarítasz
 hallgatsz vagy elhallgatsz beszélsz vagy félrebeszél
 finom alku: ugyan te sem de más sem érti gondjaidat
 ha véletlenül mint elalvás után a száj nyitva marad a szíved
 és még véletlenebbül kijózanodsz és figyelsz
 rettegve látod milyen sunyi és kizsákmányoló leányzó vagy
 szerelmem

rendben van hogy úrbarna a szemed örvénylik tava
 a hajad is szerpentin-hullámos ha megmosod ragyog
 kunos arcodon a dimbek-dombok puffadtan is csinosak
 a szád szép vörös emlékmű örökké alvad alkonyodik
 leginkább a bűntudat tesz széppé ahogy hallgatsz
 és sírni kezdesz ha már nincs kiút könnyörögsz el ne hagyjalak
 olyan kiszolgáltatott vagy mint pincérnek a vendég szakácsnak a pincér
 mint köpés a tengernek
 de a legszebb mégis attól leszel hogy csimpaszkodom rajtad
 és senki de senki nem érti miért zavarod meg a sorsom
 amit olyan nehezen raktam össze gőgből pusztulásból
 szerelmem

egyre cigányabb vagyok tőled és neked
 diszkrét és bájos burzsoá vagyok hiszen
 hozzád szegődtem szeretni
 és csendesen tanulom mint ábécét a nebuló
 hogy neked álmodjak és ne rólad
 és kertemben nincsen remény
 se virág se gaz hogy kis lakásban pesten majd: veled
 bemutattam neked szeretni két fiúgyermekemet
 repedjek ketté lassan és unottan mint a cseresznyefa
 amire túl sok csintalan gyerek kapaszkodott
 és vad kurjantással hagyták eldől
 így hagyjon el engem is a vágyak hangyaserege
 ha újra hagyom hogy szemem bekösd hitegetésed
 kendőjével megpörgess s míg én vakon botladozom
 másra mosolyogj dicsekedj velem mennyire bolondod vagyok
 szerelmem

túlbonyolítasz mint némelyik regényét thomas mann
 vagy egy-egy versét kosztolányi odavetsz hanyagul a mindennapoknak
 és én mindezt hagyom eljön az én időm
 eljön tudom de mit kezdek majd veled: mióta ismerlek
 nincs bosszúnak helye a szívemben kitöltesz mindent
 bokrokat nevel a csend bennem erdőket hiányod
 hegyek gyűrődnek arcomon és a forró magma a szívemben kihűl
 összetéptem párszor minden ruhádat a legszebb szoknyákat
 cipőket bugyikat szétvágtam és eléd szórtam mutatni
 ezt tetted velem: viharok hoznak így egymásra kárt
 nem tudom értettél-e bármit vagy csak örültnek hittél
 hogy örültnek hirdettél tudom mégis vissza-visszajössz
 ugyan egyre nehezebben és gyakran már nem is hozzám
 de ahhoz ami én vagyok – előtörsz mint a gyomorsav
 szerelmem

Pogánytavasz

könnyű vagyok mint a tavasz nehéz mint a szántóföldek
 uram fáj hogy földhöz ragaszt a vágy utánad és börtönnek
 érzem áldott szabadságod

a félelmetes ünnepeknek katonai fényeiben
 értem érzem ázottan és megalázott érzékenyen
 mi az amit néhány barát soha többé már nem üzen

vékony korhadt padló nekem ez a jelen keresztjelem
 varasodik a megjelölt fáradt betört csontos testeken
 kidudorodik a félelem

tudom-tudom csak nem érzem hogy itt vagy énvelem

Oláh Tamás

A virtuóz

Kitárult eléd rongyokba burkolt szívünk,
 A diadalmas hangok nagyot kiáltottak, a
 Teremtő vigasza szólt, és szégyellt sorsunk szakadt ki
 Hegedűd állad alá vett virtuóz játékából.
 Yehudi Menuhin tanítványaként, szivárvány csúcsán
 Hódítottad meg a világot, de idegen
 Országok helyett zenéddel inkább hazátlan,
 Rajongó, fekete szemű népünket ölelted magadhoz.
 Varázsló vonód kacaja messze űzte putris gondjainkat.
 Áradó panaszos dalod könnyeket fakasztott,
 Távol az eleven jelentől muzsikád hibátlan üteme pezsdített.
 Halk léptekkel, két hang közti résben, az eget lesve,
 Lassan elhagytuk a didergő nappalt.
 A vándorló csillagok útját követtük. Hunyorgó
 Jövönket áradó zenéd csodája ébresztgette,
 Orkán, heves szenvedély húzta a húrokat, s mi
 Sóváran hallgattuk karcsú hangszered kavargó énekét.

Ujjaid játékán

Szabadon nyargalnak, kirobbanó örömet vagy gyász-könnyet ejtenek
 A zene mennyboltjából ujjaid játékán kikelt hangfüzérek, a
 Kék ég alatt, az óceánon át, a Földet megkerülve áradnak
 Csilingelve a szél járta völgyekbe, bekopognak ablakainkon
 Igéző futamaid, könnyű kezeid csodáin dalok fakadnak.

Liszt-rapszódiai szenvedélyes ütemével jutunk a láng-magasba.
 A melódiai százféle alakot öltenek, hajnaléneke ébreszt,
 Költők arany-álmaira rögtönzött hangsorok képeket festenek,
 A szív és a szó kel birokra a billentyűkön, új erővel tölt fel,
 Tükröt vet, zászlót lenget felénk muzsikád édes hazai üteme.
 Olykor szédítő a hangzása, máskor virágkehely illatát hinti,
 S bódító tömjénként teríti be, aki az oltár előtt térdre hull.

Bartók zaklatott zenéje éppen úgy megihlet, mint a tarka folklór
 Életteli boldog kábulata, nótáid cigány lányok táncoló
 Lábát, fekete szemét, omló haját, az ég izzó kedvét idézik.
 A zongora hangjai, ha nekünk játszol, a végtelent nyitják elének.